

Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı olan, burada doğan, büyüyen ve ölen Ermeniler, çoğunluğun ilgisizliğinden yakınıyor

Cemaat kabuğuna çekildi

Türkiye için Ermeni sözcüğü ne anlam ifade ediyor? 1980'lerin başlarında patlayan bombalar, akan kanlar, öldürülen diplomatlar geliyordu akla. Sonraları Batı ülkelerinde açılan, açılmak istenen "Soykırım anıtları" ile anılır oldu. Ardından ABD Senatosu'nun, artık klişeleşmiş deyimle "Sözde Ermeni Soykırımı Karar Tasarısı" ile yatıp kalkar olduk. En son olarak da Sovyetler Birliği'ndeki değişimler, milliyetçi eğilimlerle birlikte aılmaya başladı. Ermeni sözcüğü Dağlık Karabağ bölgesi, Azeri-Ermeni çatışmaları, Er-

TÜRKİYE'NİN EN KALABALIK GAYRİMÜSLİM AZINLIĞI

ERMENİLER

İnceleme: Nilüfer Güngörmüş-Manuel Çıtak 1

menistan Cumhuriyeti'nin başsuzluk girişimleri... Bütün bu hengamede Tür-

kiye Cumhuriyeti'nin Ermeni vatandaşları unutuldu: Onun nüfus kâğıdını, pasaportunu

taşıyan, onun kanunlarına tabi olan, vergisini veren, askere giden, Türkiye'de doğan, büyüyen, ölen Ermeniler, gündelik hayatın zorunlu karşılaşmaları dışında ezici çoğunluğun genel bir ilgisizliğine muhatap oldular. Zaten, büyük ölçüde kendilerinin dışında gelişen hassas dönemlerde ne yapacaklarını şaşırılmış durumdaki Ermeniler de bu ilgisizliği azınlık psikolojisinin eğilimleriyle yoğunlaştırdı, gitgide kendi kabuklarına daha bir kapandılar.

Sonuçta, yıllar öncesinden beri kendilerini has özellikler sayesinde toplumsal iş bölü-

münde bazı alanlarda sivri bir cemaat, yerini, ekonomik zorluklar nedeniyle giderek sıradanlaşan, öz kültüründen kopmamak kaygısıyla başka kültürlerden uzak durmaya çalışan insanlar topluluğuna bırakmaya başladı.

İstanbul'daki Ermeni cemaatinden 24 kişiyle konuştu. Amacımız onların birer birey olarak portrelerini çıkarmaktı. Ama kuşkusuz yalnızca bu değildi. Bir ölçüde Türkiye'deki Ermeni cemaatinin de portresini çizmeye çalıştık. Son dönemlerin ürünü olduğu kuşku götürmeyen, kültürlerarası ko-

pukluk sürecinin nedenlerini soruşturduk. Cemaatin bugüne kadar "Yabancılar" tarafından bilinmeyen, belki bilinmek de istenmeyen iç işleyişleri, sorunları hakkında bilgi edinmeye çalıştık.

Böyle bir amaç bütünü için-deki röportaj önerimiz, görüş-tüğümüz birçok kişiyi önce şaşırttı, bazılarını tedirgin etti ama sonuçta tümü kapılarını bizlere açtı. Konuşmalar, anlatılar...

YARIN:
İstanbul-Anadolu uyumsuzluğu

Sanatkar bir ailenin devamı: Toto Karaca

Çok az kişi bilir bir zamanların en ünlü operet oyuncularından, tiyatro ve sinema dünyasının ünlü simalarından Toto Karaca'nın gerçek adının İrma Harutmarut olduğunu. İrma'nın babası Ermeni olan babası kızının doğumunu göremeden ölmüş. Çocukluğu tiyatro kulüplerinde, Felekyan Kardeşler'in arasında geçer. Onu şımartmaya meyilli Mari Felekyan annesidir, komedilerin oyuncusudur; teyzesi Roza Felekyan ise dramların. İrma'nın dedesi de şairdir, dayısı ise tiyatro oyuncusu ve keman virtüözü.

Toto lakabını annesi takar. Onun 78 yıllık yaşamı yalnızca Türk gösteri sanatlarının değil, İstanbul'un da yakın tarihine ışık tutar. Eğitimi temel olarak annesinin verdiği özel derslerdir, bu arada Eseyan ve Kuledibi British School'dan mezun olur. İngilizce, Fransızca öğrenir. Mahalle arkadaşı Hayrünnisa sayesinde eski yazıyı söker. Karşılığında o da arkadaşına Ermenice öğretir. Bir de Rusçası vardır, çok mükem-

mel olmasa da konuşulanları rahatlıkla anlar.

Toto Karaca'nın ilk gençlik yılları Taksim Ayaspaşa'da geçmiş. 1930'dan itibaren çeşitli topluluklarla sahneye çıkmış. Ermeni cemaatinde ender rastlanan bir karar alıp, bir Müslümanla, kendisi gibi tiyatrocunun Ahmet Karaca ile evlenmiş. Eşiyle birlikte 1945'de Karaca Opereti'ni kurmuşlar.

Karaca çiftinin tek bir çocukları var. Şöhret konusunda onları geçen şarkıcı Cem Karaca. 12 Eylül 1980'le birlikte oğlunun yurtdışında kalması, ardından vatandaşlıktan çıkarılması yüzünden hüznünlü günler geçirmiş Toto Karaca. Sorunlar hallolunca da çok ama çok seviniyor.

Toto Karaca'nın yaşama heyecanını kaybetmediğini, birçok insanın belleklerine kazınmış o keskin bakışlarını muhafaza ettiğini gördüğünüzde anlıyorsunuz. Yıllar önce jübilesini yapıp sahnelere veda etmiş olmasına rağmen, bir gece önce televizyonda gördüğünüzü sanıyorsunuz onu.

Toto Karaca'nın 78 yıllık yaşamı yalnız Türk gösteri sanatlarının değil, İstanbul'un da yakın tarihine ışık tutar.

Ani İpekkaya karma bir aileden geliyor. Annesi Rum, babası Ermeni, anneannesi ise Rus asıllı.

İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun ünlü oyuncusu Ani İpekkaya: 'Farklı kültürler zenginliktir'

İstanbullu tiyatro izleyicilerinin geçtiğimiz sezon son olarak Sam Shepard'ın Vahşi Batı adlı oyununda izlediği Ani İpekkaya İstanbul Şehir Tiyatroları'nın en eski oyuncularından. 30 yıla yakın tiyatro hayatında Cesaret Ana'dan Medea'ya kadar her türden oyunda ilginç yorumları olan, en çok Anton Çehov ve Maksim Gorki oynamayı seven Ani İpekkaya işinde çok disiplinli: Prova-oyun-prova-oyun... "Bazı insanların başka uğraşları oluyor, bilmiyorum neden ama benim olmadı" diyor.

Yine kendisi gibi tiyatrocunun, boşandığı eşi Çetin İpekkaya'dan olma kızıyla

Edirne'de oturuyor. Bir Türk- le evlenmenin hayatında sorun çıkartmadığını, kızlarının da hiç bocalamadığını söylüyor. Zaten karma aile yapısının yabancı değil Ani İpekkaya. Annesi Rum, babası Ermeni, Anneannesi de Rus asıllı. Bir ailede farklı din ve kültürlerin bir araya gelmesini daha çok renk, daha çok bayram, daha zengin sofralar olarak görüyor ve seviyor.

Hayata bağlı olduğu kadar geçmiş ve geleneklere de düşkün. Annesinden görüp öğrendiği şeyleri sürdürmek istiyor. Kendisinden sonraki kuşaklara, kendisinden önceki kuşakların nasıl yaşadığını aktarabilmek arzusun-

da. Öteden beri aile içinde ortak dil Türkçe. Ancak sanatçı gerektiğinde Rumca ve Ermeniceyi çok iyi kullanabiliyor. Dine bakışını ise şöyle özetliyor: "Hristiyan olmaktan çok memnunum. Kiliseye gidecek fırsat bulursam kaçmam. Ermenice dua ederim. Noel'de, yılbaşında evde olmak bir şanstır benim için."

Kızının üzerine titiyor Ani İpekkaya. Kendisinin beş kardeşi de Avrupa'da yaşıyor. Kızının da Türkiye'de yaşamasını istemiyor. Son olarak şunları söylüyor: "Ölümsüz olan sanattır deriz. Hayır. Esas ölümsüzlük arkamızda mutlu bir çocuk bırakmaktır."

Bir tiyatro dergisi çıkaran Agop Ayvaz, eski bir oyuncu 'Benimle birlikte Kulis de bitecek'

Agop Ayvaz'la Şişli'deki Ermeni Mezarlığı'nda, Ermeni ve Türk tiyatrolarına emeği geçmiş sanatçıların mezarı başında görüştük. Leblebici Horhor'un yazarı Arşak Benlyan, Darülbeydi rejisörlerinden Aşot Madatyan, Roza ve Mari Felekyan Kardeşler... Agop Ayvaz son yıllarda buraları sık sık ziyaret eder olmuş. Gerçek dostlarının, tiyatro dünyasının artık büsbütün buraya taşındığını, bütün o isimlerle birlikte tiyatronun da ölüp gittiğini söylüyor. Onu hâlâ tiyatroya bağlayan bir tek Kulis dergisi kalmış. Kulis Türkiye'de yayınına hiç ara vermeden devam eden en eski tiyatro dergisi. Agop Ayvaz 1946'da iki arkadaşıyla birlikte çıkarmaya başlamış dergiyi. Daha birinci yılın sonuna gelmeden iki arkadaş da ayrılınca bir daha kimseyi yanına almadan dergiyi bugüne kadar getirmiş. Geçmişte derginin tirajının 3 bini bulduğu günler olmuş, hatta bir dönem hem Ermenice hem Türkçe iki Kulis çıkarmış Agop Ayvaz. Ama tiyatronun, özellikle Ermeni tiyatrosunun parlak günleri biteli çok oluyor.

Agop Ayvaz'ın tiyatroyla ilişkisi yalnızca dergisiyle sınırlı değil aynı zamanda eski bir oyuncu. Gençliğinde beş yıl profesyonel sahnelerde oynamış. Yazları seyir tiyatrolarında İstanbul'un bütün sahnelerini teker teker dolıştıklarını söylüyor. 1946'da amatörölüğe geçip uzun yıllar kendi topluluğuyla bu sanatı yaşatmayla çalışmış ancak Ermeni cemaatinde de okumaya olan ilginin azalması, maddiyatçı bir dün-

Ayvaz'ın amacı derginin 50. senesini yapıp, yayınına durdurmak.

yanın önem kazanması onun çabalarını bir bakıma boşa çıkarmış. Yetiştirdiğini sandığı gençlerin her seferinde evlenecek, bir işe girerek tiyatrodan ayrıldığını görünce o da bu işten vazgeçmiş.

Agop Ayvaz'ın uzun yıllar Kulis'le yanyana yürüttüğü matbaasında şimdi oğlu çalışıyor. O ise kışın Bomonti'de, yazın adadaki evinde çoğu es-tinde de okumaya olan ilginin azalması, maddiyatçı bir dün-

çiriyor günlerini. Kendisinden sonra Kulis'in de biteceğini, Fransa'da yerleşen kızı burada olsaydı, onun belki de devam ettireceğini söylüyor. Dünyanın çeşitli yerlerinde düzenli olarak tiyatro haberleri gönderen dostları var. Görüldüğü kadarıyla yazı sıkıntısı olmuyor. Agop Ayvaz'ın amacı derginin 50. senesini yapıp yayınına durdurmak. Ötünde 6 yıl var bu arzusunun gerçekleştirilmesi için.

Marmara gazetesinin yöneticisi Rober Haddecıyan ödüllü bir romancı Anadilimiz önemini yitiriyor'

Marmara gazetesinin yöneticisi ve yazarı olan Rober Haddecıyan 64 yaşında. 1940'da ren Şamliyan tarafından kullanılan gazetesinin başına, kurusunun özel nedenlerle uğramaması üzerine 22 yıl önce çmiş ve hep amatör bir ruhla bugüne kadar getirmiş. Dünya çapında ofset sistemine ilk çen gazete olan Marmara'yı i oğlu ve teknik bir ekiple 00 aboneye ulaştırıyor.

Gazetecilikle geçinmeyen addecıyan uzun yıllar bir kstil şirketi adına defalarca nadolu'yu katetmiş. Emekli olduktan sonra da kendini tamamen gazeteye ve genç yaşlarda başladığı yazarlığa vermiş. Haddecıyan iki öykü kitabı, üç oyun ve Alek Manukyan edebiyat ödüllü kazanan "Tavan" adlı bir roman yaz-

mış. Elinde piposu, üniversitede felsefe eğitimi gördüğünü, ünlü varoluşçu düşünür Jean-Paul Sartre'in oldukça etkisinde kaldığını söylüyor. İlk edebiyat çalışmalarını Türkçe yapmış ama Ermenice dışında yayınlanmış eseri yok.

Kültür ve edebiyatla ilgili her Ermeni aydını gibi Rober Haddecıyan da anadilinin kaçınılmaz bir şekilde Türkçe karşısında önemini yitirmesine hayıflanıyor. Bu konuda Ermeni okullarına Türkiye devletinin bakışını eleştiriyor: "Milli Eğitim'in okullara gönderdiği Türkçe öğretmenleri Ermenice konusunda yanlış bir yargıya sahipler. Onlar azınlık çocuklarının Türkçe'yi iyi bilmediğini sanarak, mutlaka önce Türkçe öğretmek gerektiğini düşünüyorlar. Bunların Türk-

çe kadar Ermenice de öğrenmeleri gerektiğini bilmiyorlar, öğretilmeleri gerek diyemiyorlar. Okullarda 'Ermenice konuşmayın' diyecek kadar ileri götürdükleri de oluyor bu tutumu. Halbuki onlar bunu demese de zaten gençlerin Ermenice konuşmaya pek niyetleri yok. Bir kere, bir memlekette televizyon hangi dille konuşuyorsa, o memleketteki insanlara hakim olan dil odur."

Edebiyat konusunda yeniliklere son derece açık biri olan Haddecıyan özel yaşamında geleneklere son derece bağlı. Oldukça geniş bir ailenin şefi. Tarabya'da bir evinin üç dairesi Haddecıyan ailesi tarafından paylaşılıyor. Oğulları, gelinleri ve torunlarıyla hep birlikte. Ailenin kadınları çalışmı-

Rober Haddecıyan dünya çapında ofset sistemine geçen ilk gazete olan Marmara gazetesinin yöneticisi